

ספרות עברית וכללית

לבתי ספר דתיים

הוראות

- א. משך הבחינה : שעה וחצי.
- ב. מבנה השאלון ומפתח ההערכה :
בשאלון זה שני חלקים. עליכם לענות על אחד מהם (סך הכול – 100 נקודות).
- ג. חומר עזר מותר בשימוש : אין.
- ד. הוראות מיוחדות : אין.

יש לכתוב במחברת הבחינה בלבד, יש לרשום "טיוטה" בראש כל עמוד המשמש טיוטה.
כתיבת טיוטה בדפים שאינם במחברת הבחינה עלולה לגרום לפסילת הבחינה.

השאלות בשאלון זה מנוסחות בלשון רבים, אף על פי כן על כל תלמידה וכל תלמיד להשיב עליהן
באופן אישי.

בהצלחה!

השאלות

בשאלון זה שני חלקים: חלק א – סיפור שלא נלמד; חלק ב – שירים שלא נלמדו. ענו רק על חלק אחד בשאלון (חלק א או חלק ב). בחלק שבחרתם ענו על כל השאלות.

חלק א – סיפור שלא נלמד (100 נקודות)

לפניכם הסיפור הקצר "תשוקתי" מאת ליאור אנגלמן, מתוך הספר "צומת מסובים"¹. קראו את הקטע, וענו על חמש השאלות 1–5 שאחריו (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

ספר התורה הראשון שלי היה קטן ולבוש לבן חגיגי. רקדתי איתו על הכתפיים של אבא בשמחת תורה כשאימא חיכה אליי מעזרת הנשים. חיבקתי אותו משל היה אהוב ליבי והנפתי אותו גבוה־גבוה, הכי גבוה שידיי הקצרות הצליחו להניף. הוא שלי, אבל הוא בטח גם קצת של השמיים.

בין הקפה להקפה, כשאבא הוריד אותי מהכתפיים כדי לנוח קצת, לא התאפקתי, פרשתי הצידה, הנחתי את הספר על אחד השולחנות בבית הכנסת והשלתי את מעילו מעליו. פרשתי את היריעות לצדדים והבטתי בכתב המיוחד. טורים טורים באותיות חגיגיות, לא כמו אלה שרואים בספרי הילדים. לא הבנתי דבר וחצי דבר ממה שאמר לי הכתב, ספק אם ידעתי אז לצרף אות לאות ולקרוא מילה, אבל כתב החידה שלא התיימרתי לפתור שבה אותי. עשיתי עצמי כמי שעולה לתורה וקורא בה בקול־יקולות, מילים שהמצאתי ומנגינה שבדיתי מליבי. אילו היה ההיכל שקט, הייתה הקריאה מגיעה עד אימא בעזרת הנשים, ובוודאי הייתה שולחת לי מילים ארוזות במבט: "תמשיך, תמשיך, סבא היה דבק בתורה, סבא רבא היה בעל תפילה, אני בת יחידה, תמשיך, תמשיך אתה", אבל בתוך המולת בית הכנסת של שמחת תורה לא היה סיכוי שתשמע. גם בעזרת הגברים לא שמעו את הקריאה שהמצאתי ואיש לא לעג לי. אחרי שסיימתי להמציא וכמעט נגמר לי הקול, הלבשתי שוב את התורה במעיל שלה וחזרתי לכתפיים של אבא. עוד הקפה ועוד הקפה ועוד. לא רציתי שייגמרו הריקודים. אפילו שקית הממתקים שחילקו לי בהקפה הרביעית והחזקתי ביד השנייה לא הייתה מתוקה יותר מספר התורה שאימץ אותי ככה אל ליבו.

לא היה אכפת לי מה שרים ואיך שרים, חדש או ישן, קצבי או משמים, העיקר ששרים, העיקר שלא יפסיקו, שלא יישברו המעגלים. רק שלא יגידו, "עד כאן הקפה שביעית", עוד לא חיבקתי מספיק. הידקתי והידקתי את הספר אל חיקי, כמי שמחבק את עץ החיים.

משהתבגרתי, נגס עץ הדעת בעץ החיים. לא הסתפקתי בחיבוק, רציתי להבין. הפסקתי לרקוד והתחלתי לחקור את העולם ולתהות על הקנקן ועל מה שבתוכו. פגשתי נחשים, פגשתי מלאכים, אכלתי עץ של דעת כלול משוב ורע, ובחלקת עץ הדעת אין כניסה לילדים, ויש בצורת של תמימות בערוגתה.

העולם מחזר אחרי בעלי דעת, והתחיל להתעניין בדעתי. הפכתי מורה בבית ספר יסודי. עולם הפוך ראיתי, במקום שיטעימו אותי הילדים מעץ החיים מינו אותי להאביס אותם מעץ הדעת. היו סבורים שבאתי ללמד אותם, ולא ידעו שלא באתי אלא על מנת שירכיבו אותי שוב על הכתפיים של אבא. כשהיו רצים בהפסקות, ביקשתי לקפוץ

¹ ליאור אנגלמן, "צומת מסובים", הוצאת כנרת, זמורה, דביר 2026, עמ' 109–112.

איתם, כשברחו בלי אישור מהפרצה בגדר, ביקשתי לברוח איתם, כשקפצו בהתלהבות כי הצליחו במבחן, ביקשתי לקפוץ איתם. ביקשתי וביקשתי אבל בא עץ הדעת והניח משקולות על רגליי. יוסיף דעת יוסיף משקולות. ואימא? אימא המשיכה לחייך אליי. כשהציעו לי לחנך כיתה וי"ו חייכה אליי, וכשהציע לי המנהל להיות סגנו חייכה אליי, כשהומלצתי לפרס "המורה של המדינה" חייכה חיוך גדול, ואחר כך חלתה. הרבה אמרה לי כשחלתה על יראת שמיים ומסורת ותפילה, על החיים והחיים שאחרי, על הדור שלה ושלי, והדור הבא, על זוגיות וילדים ומשפחה. הרבה שאלתי אותה כשחלתה, על החיים ועל המוות ועל הפחד, אבל היא – לא היה בה פחד. רק שאלה אחת לא שאלתי אותה: איך מחזירים את שמחת החיים ההיא מהכתפיים של אבא? לא רציתי שתלך בצער על צערי, לא רציתי שתלך בכלל, אבל אם נגזר עליה ללכת, לפחות שתלך כמי שגידלה את המורה של המדינה.

ספר התורה שלי היום, שנה לפטירתה, גדול ולבוש בלבן חגיגי, והוא לא רק שלי. אימא כבר לא מתבוננת בי מעזרת הנשים. נשמתה כבר כרוכה בספר הזה, שמה רקום על המעיל, ולפעמים, ברגעי חסד, אני מצליח לראות בעיני רוחי גם את החיוך שלה ניבט אליי מבין האותיות הרקומות. רק לפעמים. אני קורא בספר וכבר יודע לצרף מילה למילה, אותיות לפסוקים, אפילו את המנגינה אני מכיר, אבל כתב החידה עודנו כתב חידה. אני חושד בי שאני מבין בספר הזה עוד פחות מהילד ההוא, התמים.

מאז שאיננה, שחו כתפיו של אבא, האהבה והגעגוע הרכינו את כתפיו לחצי התורן. כבר מזמן שאיננו יכול להרכיב אותי על הכתפיים, ולרגליי העייפות נעשות לי ההקפות לפעמים קצת ארוכות. וכבר מבחין בין מנגינה למנגינה, וכבר אכפת לי מה שרים, ונענה לאחת ומסרב לאחרת. וכבר התחלפה לי שקית הממתקים בריח של חמין שעולה מן הקידוש. לסעודה הקהילתית שלאחר התפילה כבר הכנתי מבעוד יום דבר תורה נפלא לומר על שמחה, מיד אחרי שייגמרו הריקודים, ורק שאלה אחת שורפת מבפנים:

איפה אתה? איפה אתה, ילד?

וכבר יותר מדי זמן רוקד כי צריך, לא רוקד כי רוצה, וכבר יותר מדי זמן גורר רגליים במקום לקפץ, וכבר כמעט לקחו אותי רגליי החוצה מן המעגל מקץ שתי הקפות בלבד מרחבת הריקודים אל רחבת הדיבורים שמחוץ לבית הכנסת, וכבר כמעט נכנעתי לריח החמין. אבל ראיתי ילד על הכתפיים של אבא שלו, מחבק ספר קטן משלו, כמו היה אהוב ליבו. וראיתי איך הוא מניף, הכי גבוה שידי הקצרות הצליחו להניף. וראיתי ביד אחת שלו שקית סוכריות, אבל השקית סגורה וליבו פתוח והוא מחבק חזק את הספר והספר מחבק אותו. וראיתי אותו, וראיתי אותי. ורגליי בשלהן, ספק רוקדות ספק נעות באינוחות מצד לצד.

איפה אתה?

איפה אתה, ילד?

ומישהו פרש מן ההקפה והניח בידיי מבלי לשאול את הספר של אימא עם המעיל הלבן. "לך א-לי תשוקתי", היה רקום עליו בדיוק בצבע העיניים שלה, והינה, הינה החיוך שלה שוב מרצד על המעיל, מתמזג בחיוך של אבא שמתבונן אליי ממקומו, מחוץ למעגל, רואה איך אני שוב מחבק את הספר, שוב מחבק את אימא. ופתאום נעשו רגליי קלות והתחלתי לקפץ, והתחלתי לשיר בקולי קולות, אולי במנגינה הנכונה, אולי בסולם אחר, ממילא ברעש שבהיכל איש לא שומע ואיש לא יבז לי, ממילא אני שר לאימא, ואין רעש בעולם הזה שיפריע לאימא לשמוע משם, והינה, הינה אני, הינה אני ילד.

חיבקתי אותו משל היה אהוב ליבי, וכבר רציתי שלא ייגמר לעולם, והנפתי אותו גבוה־גבוה, הכי גבוה שידיי הכבדות הצליחו להניף. הוא בטח של השמיים, אבל גם קצת שלי. הנפתי ושרתי וחיבקתי. ובדמיוני אבא שוב לקח אותי על הכתפיים, ואימא שוב חיכה אליי מעזרת הנשים. ליבי נשא את רגליי, ואלמלא תקרת בית הכנסת כבר הייתי נוגע בשמיים. ושוב לא היה אכפת לי מה שרים. חדש או ישן, קצבי או משמים, העיקר ששרים, העיקר שלא יישברו המעגלים, שלא ייפסקו. מה אני שומע? "עד כאן הקפה שביעית"? רגע, רגע, רבותיי המבוגרים, עוד לא חיבקתי מספיק.

ענו על חמש השאלות 1–5.

1. כתבו מהו **זיכרון הילדות** המתואר בסיפור?
התייחסו בדבריכם להשפעת הזיכרון על גיבור הסיפור. בתשובתכם ציינו אמצעי אומנותי אחד (כגון: האנשה, ניגוד, דימוי) התורם לחשיבות הזיכרון בעיני המספר. (25 נקודות)
2. קראו את הפסקה הפותחת במילים: "משהתבגרתי, נגס עץ הדעת בעץ החיים".
ציינו והסבירו שני ציורי לשון, התורמים להבנת תהליך ההתבגרות בעיני המספר. (20 נקודות)
3. תארו והדגמו את מערכת היחסים של המספר עם אמו. כיצד היא מלווה אותו בחייה ובמותה?
(20 נקודות)
4. אל מי מופנית השאלה: "**איפה אתה ילד?**" ומהי משמעותה?
בססו את תשובתכם על עלילת הסיפור. (15 נקודות)
5. **נקודת מבט רטרוספקטיבית** היא הסתכלות לאחור על אירועים שהתרחשו בעבר, והיא מאפשרת לבחון את המציאות ממרחק הזמן ומייצרת תובנות חדשות ביחס להווה.
כיצד סיום הסיפור עונה להגדרה זו? (20 נקודות)

חלק ב – שירים שלא נלמדו (100 נקודות)

לפניכם שני שירים:

שיר I – **שיר ללא כותרת** (סבא אריה זכר את כל תאריכי החורבן) מאת מירי וסטרייך

שיר II – **"אם לא"** מאת דעאל רודריגזגרסיה

קראו את שני השירים, וענו על חמש השאלות 6–10 לפי ההוראות. (מספר הנקודות לכל שאלה רשום בסופה).

שיר I:

(סבא אריה זכר את כל תאריכי החורבן) / מירי וסטרייך

סבא אריה זכר את כל תאריכי החורבן:

היום בו בטל העולם,

היום בו העמדו שומרים בבית החורשת,

היום בו הבקעה חומת גטו וילנא,

היום בו עלתה אקציית הילדים בלהבות,

היום בו נשתבר לבו.

סבא זכר וזכר,

אכל סרב לשכת בבורות הבכי,

עד יכסה המדבר הנורא ההוא.

וכשזרח השמש,

השאיר את ירושלים דליטא בערפו,

אמן את שקרי לוחות לבו,

וצעד מזרחיה.

ענו על שתי השאלות 6–7 על פי שיר I.

6. מה הם זיכרונותיו של סבא אריה מן העבר, על פי הבית הראשון בשיר המתחיל במילים: "סבא אריה זכר את כל תאריכי החורבן"?

בתשובתכם התייחסו לאמצעי ספרותי אחד התורם להבנת הזיכרונות האלה. (20 נקודות)

7. המטאפורה המרכזית בבית השני בשיר מתארת את החלטת הסב. הדגימו והסבירו. (20 נקודות)

/המשך בעמוד הבא/

שיר II:

אם לא / דעאל רודריגז-גארסיה
 לסבא באמסטורדם היתה חנות תקליטים
 אם לא
 הייתי בטח עובד שם לפעמים.
 הייתי רגיל למזגי אור קרים
 אם לא הייתי מתרגל
 אם לא הייתי מחפש עבודה אחרת
 להשתחרר.
 והיה לו כנור יפה.
 אם לא
 הייתי מקבל אותו במתנה
 והייתי לומד לנגן
 אם לא כנור
 ספר ישן או משהו שעובר
 מאב לבן מאב לבן.
 והייתי יכול לישון אצל סבא
 אם לא היה לו בית ארופאי מפאך
 בטח היתה לו דירה חמה
 והיה מכין לי קפה פשהייתי מתעורר.
 אם לא
 הייתי מסתדר.
 אם לא חנות תקליטים משהו אחר
 אם לא אמסטורדם אולי מקום אחר.
 אם לא היה נרצח
 צעיר חולה ורזה.
 אכל
 שלום חפץ הזה.

ענו על שתי השאלות 8–9 על פי שיר II.

8. עברו של הסב בשיר "אם לא" מתואר באמצעות שילוב בין זיכרונות ריאליסטיים ובדיוניים.
 הסבירו והדגישו קביעה זו. בתשובתכם התייחסו לאמצעי ספרותי אחד המחזק קביעה זו. (20 נקודות)

/המשך בעמוד הבא/

9. בשיר "אם לא" מופיעים חפצים, שבנוסף למשמעותם הגלויה, הם מייצגים רעיון, רגש או תפיסת עולם. בחרו בשני חפצים המוזכרים בשיר. הסבירו והדגימו כיצד החפצים שבחרתם מייצגים רעיון, רגש או תפיסת עולם. (20 נקודות)

ענו על שאלה 10.

10. מהי משמעות הסיום בשני השירים? בתשובתכם התייחסו לנימה, למסר ולמשמעות הכותרת. (20 נקודות)

בהצלחה!

זכות היוצרים שמורה למדינת ישראל
אין להעתיק או לפרסם אלא ברשות משרד החינוך